DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.43
УДК 347.77

Ю.Л. БОШИЦЬКИЙ

Юрій Ладиславович Бошицький, *професор, ректор Київського університету права НАН України*[*]
ORCID: 0000-0002-1569-8857

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Посилення правової охорони інтелектуальної власності є надзвичайно важливим та актуальним із тих позицій, що інтелектуальна діяльність, як показує досвід країн з розвиненою економікою, вже визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку цивілізованих країни світу. У цих країнах пріоритетне місце посідає не виробництво, а саме наука, культура і техніка. В Україні є чимало проблемних питань правового регулювання цієї сфери. Можна виокремити основні вектори. Зокрема, це неготовність суспільства поважати право інтелектуальної власності, зневага до охорони результатів інтелектуальної праці, а також відсутність дієвих механізмів охорони й захисту результатів інтелектуальної творчості.

Сьогодні ми спостерігаємо високий рівень піратства та великі масштаби порушень права інтелектуальної власності. Що стосується нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із введенням об'єктів права інтелектуальної власності, то воно недосконале. Але найбільш серйозною проблемою в цій галузі є як низький рівень загальної культури громадян України, так і низький рівень освіти у сфері інтелектуальної власності. Це одна із причин неналежного рівня фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, митної і податкової служб та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з відносинами інтелектуальної власності тощо.

Щодо проблем вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної діяльності, то слід наголосити на аспекти підвищення якості нормативної бази, посилення наукової обґрунтованості й демократизації правотворчості і правозастосування. В умовах ринкових відносин правове регулювання у сфері інтелектуальної і творчої діяльності людини зумовлює зміну кордонів правового впливу. Повнота правового регулювання передбачає створення таких правових гарантій, які можуть забезпечити розвиток і реалізацію різних форм власності як у сфері науково-технічної творчості, так і творчості в цілому. Тому сучасне законодавство у цій галузі повинно бути повним, системним і обґрунтованим. Це означає урегульованість у законодавстві усіх видів і форм відносин, які виникають в процесі винахідницького пошуку. Однак повноту законодавства не треба зводити до зростання числа нормативних актів. Уніфікація законодавства необхідна на базі інтеграції, підвищення рівня системності й обґрунтованості правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання досліджуваної проблеми захисту інтелектуальної власності та підвищення рівня правової культури в цій сфері розглядалися у працях таких вітчизняних учених, як Г.А. Андрощук, М.К. Галянтич, А.А. Кодинець, О.В. Кохановська, В.М. Крижна, О.І. Харитонова, В.Г. Пилипчук, О.П. Орлюк, В.М. Панькевич, С.В. Бондаренко, С.Г. Гордієнко, С.О. Довгий, Н.М. Мироненко, О.Х. Юлдашева та ін.

Формулювання мети статті. Мета даної статті – проаналізувати соціальні передумови того, що організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні є важливим чинником покращення економіки країни, сприяння науково-технічному прогресу, створенню нових потрібних для України нових винаходів та високоефективних об'єктів інтелектуальної власності, а також підвищення рівня їх правового захисту.

Виклад основного матеріалу. Створення в Україні відповідної правової охорони інтелектуальної власності, в умовах глобалізації наукових досягнень, новітніх технологій, Інтернет тощо не може вже розцінюватися сьогодні тільки як внутрішня справа України. Тому розвиток національного законодавства у сфері інтелектуальної власності відображає ті перетворення, що відбуваються в суспільстві. Це відповідна логічна

© Ю.Л. Бошицький, 2020

[*] ***Yuriy Boshytskyi,*** *Ph.D. in Law, Professor, Rector of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*

й зрозуміла реакція на зміни в економічному житті держави, намагання створити умови для реалізації передбачених Конституцією України прав громадян на творчу діяльність. Водночас це й намагання створити надійний механізм захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Для цього національне законодавство імплементує норми та правила, прийняті у світовому співтоваристві. Необхідність такої гармонізації є об'єктивними вимогами часу, не враховувати які неможливо.

Посилення правової охорони інтелектуальної власності є надзвичайно важливим та актуальним з тих позицій, що інтелектуальна діяльність, як показує досвід країн з розвиненою економікою, вже визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку цивілізованих країни світу. В цих країнах пріоритетне місце мають посідати не виробництво, а саме наука, культура і техніка. В Україні є чимало проблемних питань правового регулювання цієї сфери. Можна виділити основні вектори. Зокрема, це неготовність суспільства поважати право інтелектуальної власності, зневага до охорони результатів інтелектуальної праці, а також відсутність дієвих механізмів охорони й захисту результатів інтелектуальної творчості.

Сьогодні ми спостерігаємо високий рівень піратства та великі масштаби порушень права інтелектуальної власності. Що стосується нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із введенням об'єктів права інтелектуальної власності, то воно недосконале. Але найбільш серйозною проблемою в цій галузі є як недостатній рівень загальної культури громадян України, так і низький рівень освіти у сфері інтелектуальної власності. Це – одна із причин неналежної фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, митної і податкової служб та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з відносинами інтелектуальної власності тощо.

Стосовно проблем вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної діяльності, то слід наголосити на важливості підвищення якості нормативної бази, посилення наукової обґрунтованості й демократизації правотворчості та правозастосування. В умовах ринкових відносин правове регулювання в сфері інтелектуальної і творчої діяльності людини зумовлює зміну кордонів правового впливу. Повнота правового регулювання передбачає створення таких правових гарантій, які можуть забезпечити розвиток і реалізацію різних форм власності як у сфері науково-технічної творчості, так і творчості в цілому. Тому сучасне законодавство у цій галузі повинно бути повним, системним і обґрунтованим. Це означає урегульованість у законодавстві усіх видів і форм відносин, які виникають у процесі винахідницького пошуку. Однак повноту законодавства не треба зводити до зростання кількості нормативних актів. Уніфікація законодавства необхідна на базі інтеграції, підвищення рівня системності й обґрунтованості правового регулювання.

Створення в Україні відповідної правової охорони інтелектуальної власності, в умовах глобалізації наукових досягнень, новітніх технологій, Інтернет тощо не може вже розцінюватися сьогодні тільки як внутрішня справа нашої країни. Тому розвиток національного законодавства у сфері інтелектуальної власності відображає ті перетворення, що відбуваються в суспільстві. Це відповідна логічна й зрозуміла реакція на зміни в економічному житті держави, намагання створити умови для реалізації передбачених Конституцією України прав громадян на творчу діяльність. Водночас це й прагнення створити надійний механізм захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Для цього національне законодавство імплементує норми та правила, прийняті у світовому співтоваристві. Необхідність такої гармонізації є об'єктивними вимогами часу, не враховувати які неможливо.

Зрозуміло, що законодавство у будь-якій сфері суспільних відносин не може бути ідеальним. Цьому завжди перешкоджали і будуть перешкоджати обставини, пов'язані з умовами розвитку суспільства. Людство рухається до нових досягнень, вбираючи все те, що придатне для досягнення поставлених цілей та відкидаючи все те, що гальмує цей об'єктивний процес. Тому торкаючись прогалин, недоліків, суперечливих положень у чинному національному законодавстві, фактів невідповідності міжнародним стандартам у галузі інтелектуальної власності, зазначимо, що ці питання потрібно вирішувати комплексно, продумано, враховуючи доцільність. І негайно.

Посилення правової охорони інтелектуальної власності на сучасному етапі розвитку України необхідне ще й тому, що інтелектуальна діяльність, як показує досвід країн з розвиненою економікою, здебільшого буде визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку нашої держави. Визначальне, пріоритетне місце посідатимуть не виробництво, а саме наука, культура і техніка. Поняття ***«культура»*** слід розуміти в його широкому значенні – це освіта, культура поведінки, науково-технічний рівень виробництва, література, мистецтво та багато інших складових, що визначають рівень цивілізації того чи іншого суспільства.

Рівень культури демонструє світогляд, світовідчуття, моральні засади та інші людські цінності як суспільства в цілому, так і кожного окремого індивіда. Тобто саме культура в широкому значенні цього поняття зумовлює, формує духовний світ суспільства і кожної окремої людини.

Слід враховувати й той фактор, що законодавство у сфері інтелектуальної власності не є усталеним (стабільним) однорідним нормативно-правовим масивом, а навпаки, постійно перебуває в процесі змін, пов'язаних, у тому числі, з процесами гармонізації норм національного законодавства з нормами міжнародного права.

Розвиток національної системи охорони інтелектуальної власності в контексті інтеграції України в європейську спільноту вбачається складовою міжнародної системи її охорони. У Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 р.[1] визначено загальні положення пріоритетів та перспектив розвитку Національної системи інтелектуальної власності, зокрема, мету, стратегічні напрями та основні завдання, на використання яких має бути спрямована діяльність щодо реалізації держав-

ної політики в сфері інтелектуальної власності. Однак сьогодні є чимало не розв'язаних завдань у її попередниці – Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 рр.[2], яка була схвалена рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (Протокол від 11 березня 2009 р. № 11) з метою визначення шляхів подальшого розвитку та вдосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності, пріоритетами якої є максимально повне, своєчасне, якісне забезпечення фізичним та юридичним особам набуття і захисту прав інтелектуальної власності відповідно до міжнародних норм і стандартів. Серед них забезпечення надійних гарантій правової охорони інтелектуальної власності – невід'ємний атрибут державності будь-якої цивілізованої країни. Для того є достатнє правове підґрунтя: положення Конституції України (ст. ст. 41, 54), норми Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Господарського, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення. В Україні діють спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»[3], «Про охорону прав на промислові зразки»[4], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»[5], «Про охорону прав на сорти рослин»[6], «Про охорону прав на зазначення походження товарів»[7], «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»[8], «Про авторське право і суміжні права»[9], «Про захист економічної конкуренції»[10], «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм»[11], «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних із виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»[12]. Є низка і підзаконних актів.

В Україні сформовано організаційну структуру органів, які забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності: вона створена і діє, є також потужна нормативно-правова база, яка в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам, розбудована відповідна інфраструктура, запроваджені механізми реалізації правових норм.

Однак, як свідчать практика та масові порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, ця система має вразливі місця. Вони добре відомі фахівцям, і від їх нагадування справа не зрушиться з місця доти, доки дотримання непогано виписаних норм чинного законодавства стане нормою для володільців майнових прав, їх користувачів і державних посадовців. Дефіцит таких в Україні очевидний, він посилився зі змінами політичних еліт та намаганням їх формувати команди управлінців не за такими професійними ознаками, як освіта, досвід роботи, наявні здобутки, а за приналежністю до цієї політичної сили.

Актуальними залишаються питання кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності на спільних для всіх об'єктів інтелектуальної власності об'єктивних цінностях. До існуючих проблем у сфері прогалин законодавства, а також інтелектуальної власності слід віднести відсутність законодавчого напрацювання щодо договірного передання ноу-хау, визначення якого наведено в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»[13].

Також законодавчого врегулювання чекає і охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет. Міжнародні зобов'язання України вимагають створення ефективно діючої системи охорони інтелектуальної власності. Виходячи з цього, важливо привести національне законодавство у відповідність до вимог Директив Європейського Союзу і актів національного законодавства європейських країн, Договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, про виконання та фонограми і рекомендацій цієї організації стосовно охорони найсучасніших об'єктів інформаційних технологій.

Щодо інших проблем у галузі інтелектуальної власності, то потрібно зазначити відсутність чіткого законодавчого врегулювання такого об'єкта промислової власності, як комерційне (фірмове) найменування. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки і як наслідок – зростання конкурентної боротьби різних суб'єктів господарювання особливого значення набуває ідентифікація учасників економічного обороту. Вони заінтересовані у формуванні позитивного ставлення до себе, завоювання визнання на ринку, а це можливо тільки тоді, коли споживачі й інші виробники зможуть правильно ідентифікувати самого суб'єкта та його діяльність. Одним із критеріїв ідентифікації є фірмове найменування. Правове регулювання відносин щодо фірмових найменувань здійснюється різними нормативно-правовими актами. Але ці акти не можуть дати відповідей на багато питань, пов'язаних із виникненням, використанням та припиненням права на фірмове найменуванням.

Відсутність окремого закону, який би містив визначення фірмового найменування, врегулював спірні питання, що виникають у цій сфері, встановлював належний захист права на фірму, ускладнює практичне здійснення суб'єктами цивільного обороту прав, пов'язаних із даними суспільними відносинами. Прийняття відповідного закону сприятиме удосконаленню державного регулювання конкурентного середовища та розвитку ринкових відносин.

На нашу думку, вдосконалення чинного законодавства щодо комерційних (фірмових) найменувань може бути реалізовано прийняттям Закону України «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування». Такий закон повинен встановити правовий режим для трьох об'єктів інтелектуальної власності: торговельної марки, географічного зазначення та комерційного найменування. Стосовно останнього, то слід визначити поняття комерційного найменування, встановити вимоги до формування його змісту та особливості правової охорони.

Виходячи зі світової практики, необхідно передбачити перелік умов, за яких найменування не може визнаватися комерційним. Передусім це позначення, які не відповідають своєму визначенню або суперечать

публічному порядку, принципам гуманності й моралі чи містять скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій без дозволу компетентного органу цих організацій або їх власників, офіційні назви держав та великих міст, повні або скорочені найменування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та похідних від цих найменувань.

Слід приділити увагу і змісту прав на комерційне найменування. Правами на комерційне найменування є майнові права використовувати комерційне найменування, перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, у тому числі забороняти таке використання та інші законодавчо встановлені майнові права. А щодо питання припинення прав на комерційне (фірмове) найменування, то слід передбачити перелік підстав, за яких припиняється право на комерційне найменування – у разі ліквідації юридичної особи, припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця або за рішенням суду.

Також потребують законодавчого визначення питання вирішення колізій прав на комерційні найменування та торговельні марки, комерційні найменування і доменні імена, про долю комерційного найменування в разі реорганізації юридичної особи, також немає визначення поняття відомості комерційних найменувань тощо.

Як свідчить судова практика, сьогодні конфлікт між торговельною маркою та комерційним найменуванням найчастіше виникає при застосуванні ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», п. 3 якої встановлює: «не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання заявки щодо однорідних товарів і послуг». Поняття *відомості комерційного найменування*, що вживається в цій статті, ні в законодавстві, ні в юридичній літературі не визначено. У зв'язку з цим суди стикаються з цілою низкою спірних питань, серед яких питання визначення критеріїв для встановлення факту *відомості комерційних найменувань* на території України; питання визначення території, на яку буде поширюватися така відомість; питання визначення критеріїв для визначення, які докази відомості фірмового найменування слід вважати загальноприйнятими тощо. Визначення *відомості комерційного найменування* може мати велике практичне значення при вирішенні спорів щодо використання і захисту добре відомих знаків.

Також поширеними категоріями порушень прав на комерційне найменування є його неправомірне чи конфліктне використання в доменних іменах, у торговельних марках чи комерційних найменуваннях, права на які належать іншим особам.

Таким чином, нагальною на сьогодні є потреба удосконалення правового регулювання комерційних найменувань як для функціонування окремих підприємств, так і для розвитку чесних конкурентних відносин у нашій державі та на міжнародному ринку. У світлі актуальних правових і економічних процесів, що відбуваються сьогодні, таке удосконалення має здійснюватися через приведення відповідного законодавства до норм Цивільного та Господарського кодексів України, його гармонізації з відповідними нормами законодавства ЄС, удосконалення законодавства у сфері комерційних найменувань з метою врахування міжнародного та національного досвіду його застосування на практиці.

Враховуючи все викладене вище, підкреслимо необхідність подальшого вдосконалення законодавства, спрямованого на забезпечення конституційних прав громадян на захист інтелектуальної власності, забезпечення сприятливих умов для створення нових, сучасних об'єктів інтелектуальної власності, розвитку цивілізованого ринку цих об'єктів тощо. Державне сприяння охороні інтелектуальної власності вимагає запровадження організаційно-правових заходів, об'єднання зусиль різних органів державної влади, недержавних установ та громадських організацій, визначення подальших шляхів розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності.

В умовах ринкових відносин правове регулювання у сфері інтелектуальної і творчої діяльності людини передбачає зміну кордонів правового впливу. Повнота правового регулювання зумовлює створення таких правових гарантій, які можуть забезпечити розвиток і реалізацію різних форм власності як у сфері науково-технічної творчості, так і творчості в цілому. Тому сучасне законодавство в цій галузі повинно бути повним, системним і обґрунтованим. Це означає урегульованість у законодавстві всіх видів і форм відносин, які виникають в процесі винахідницького пошуку. Однак повноту законодавства не треба зводити до зростання кількості нормативних актів. Уніфікація законодавства необхідна на базі інтеграції, підвищення рівня системності й обґрунтованості правового регулювання.

Удосконалення національної системи охорони інтелектуальної власності в контексті інтеграції України у європейську спільноту вбачається складовою міжнародної системи її охорони. Наразі схвалена Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 р.[14], в якій визначено загальні положення пріоритетів та перспектив розвитку Національної системи інтелектуальної власності, зокрема мету, стратегічні напрями та основні завдання, на використання яких має бути спрямована діяльність щодо реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Стратегія інноваційного розвитку українського суспільства сьогодні – це розробка новітніх наукових ідей та технологій, в тому числі, грід-технологій. У цьому контексті розвиток інтелектуальної сфери в Україні потребує як удосконалення нормативної бази, так і удосконалення механізмів державного управління сферою інтелектуальної власності й розвитку інституційної бази. Також сьогодні актуальним питанням є удосконалення механізмів набуття правової охорони інтелектуальної власності, поліпшення стимулювання у

сфері інтелектуальної власності та створення ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності. Необхідна розробка дієвих методик запобігання, протидії, розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності, покращення обізнаності та розвитку високої культури широких верств населення в сфері інтелектуальної власності. Досягнення зазначеного потребує підвищення рівня освіти у сфері інтелектуальної власності, розширення міжнародного партнерства, співробітництва, взаємодії у сфері інтелектуальної власності. Інше, не менш важливе завдання – це забезпечення високого рівня інтелектуальної безпеки, вирішення питань утилізації виробів, у яких реалізовані об'єкти інтелектуальної власності, а також фінансове та матеріально-технічне забезпечення впровадження інноваційної моделі розвитку українського суспільства. Окреме питання – це здійснення національного моніторингу та оцінки впровадження новітніх ідей, розробок, ноозасобів та грід-технологій[15]. Розробляючи стратегію інноваційного розвитку української держави, необхідно враховувати також проблеми розвитку глобалізації, яка потребує теоретичного осмислення тенденцій в еволюції правової, кібернетичної, психологічної і економічної науки та особливо науки права інтелектуальної власності.

Найбільш актуальними питаннями у зазначеному вище контексті є наступні: становлення дієвої й ефективної правової та інституційної системи охорони права інтелектуальної власності в Україні; доцільність імплементації передового досвіду країн Центрально-Східної Європи у сфері інтелектуальної власності в національне законодавство, а також його гармонізації з європейськими та світовими стандартами.

Багато аспектів сучасних стратегії інтелектуальної власності (далі – ІВ) визначаються значною мірою міжнародними та регіональними нормами, які можуть покладати певні зобов'язання на відповідні країни, вона не може бути повністю нав'язана або впроваджена ззовні. Тільки сама країна може розробити детальну стратегію, що відповідає її конкретним умовам, виділити необхідні ресурси на досягнення реальних результатів, а потім зробити практичні кроки з реалізації стратегії. Держава повинна спрямовувати свої зусилля не тільки на розробку стратегії, а й на її застосування.

Необхідно мати чітке уявлення про ситуацію паралельно із реалістичною оцінкою того, що може бути досягнуто. Слід проаналізувати діяльність у сфері ІВ з урахуванням загальної інформації про економічний стан. Картина, отримана на основі цієї інформації, допоможе виявити міцні основи, на яких можна будувати стратегію. Також необхідно розробити детальний план дій, який би вказував, **що, кому** і **як** робити. План має включати механізми перевірки відповідності змін потребам учасників процесу, щоб вони залишалися прихильниками даного проєкту, а також механізми оцінки досягнення поставлених завдань. Стратегія повинна включати короткострокові, середньострокові й довгострокові цілі, зв'язані в єдине ціле. Поділ цілей на групи випливає з того, що, як правило, ресурсів для впровадження всіх змін одночасно недостатньо. Важливо, щоб заінтересовані особи це розуміли і реалістично дивилися на зміни.

Необхідно сприяти ефективному початку здійснення проєкту і позначити кроки на шляху до його успішного завершення. Усі держави заінтересовані в поліпшенні своїх економічних показників, розвитку підприємництва і промисловості, контролі за нелегальною діяльністю, яка перешкоджає внутрішнім інвестиціям, поліпшенні міжнародних відносин, підвищенні добробуту своїх громадян. Проте багато, якщо не більшість, недостатньо обізнані з тією позитивною роллю, яку відіграє ІВ в досягненні таких цілей.

Перші кроки найчастіше вживає відомство з ІВ. Це той самий момент, коли свою підтримку може надати ВОІВ. Організація зустрічей експерта з профільними чиновниками і міністрами, присвячених стратегії та її цілям, допомагають відомству з ІВ отримати схвалення і продовжити свою діяльність в даному напрямі. Подібні заходи створюють платформу, яка надає можливості для збору інформації та її обговорення, інакше можливе виникнення труднощів при виявленні проблемних областей. Вони також можуть сприяти визначенню того, як необхідно просувати стратегію на політичному рівні, наприклад, органу, який може санкціонувати стратегію і порядок її узгодження (через парламент, президента, прем'єр-міністра), а також процедури, якої слід дотримуватися. Від уряду мають брати участь вищезазначені міністерства, однак, зазвичай, саме національне відомство ІВ відіграє визначальну роль, і воно повинно керувати програмою та сприяти її здійсненню. На цій же стадії слід вирішити питання звітності з виконуваної роботи і розробити механізми контролю. Дуже важливо визначити стратегічного партнера або партнерів для надання експертної допомоги, коли в цьому є необхідність. У рамках ВОІВ існує низка програм щодо забезпечення максимальних можливостей і доступу до професійних ресурсів. Міжнародні організації, такі як Світовий банк та Агентство США з міжнародного розвитку, регіональні організації та національні відомства ІВ також можуть надати таку співпрацю.

Стратегія повинна розроблятися з урахуванням конкретної ситуації в кожній окремій країні. Це означає облік історії і політичних інститутів держави, рівня населення, ВВП, обсягу зовнішніх інвестицій. Більше того, відносини країни з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, Європейська Патентна Організація (далі – ЄАПО), також будуть впливати на зміст і ключові позиції стратегії. Необхідно провести аналіз діяльності національного відомства з ІВ щодо всіх видів ІВ. При цьому треба дослідити тенденції, кількість національних та іноземних заявників, управління відомством з ІВ, включаючи його фінансовий стан, тобто прибуток, витрати й способи фінансування.

Для збору необхідної інформації необхідно здійснити дослідження, зібрати статистичні дані, провести опитування, ідеально – за допомогою анкетування з метою утримання обговорення в межах заданої тематики. Анкетування повинно містити наступні питання: по-перше, яке розуміння ІВ є на сьогоднішній день? По-друге, як використовується ІВ в організації? По-третє, які труднощі виникають при використанні системи ІВ? По-четверте, які існують потреби в поліпшенні? По-п'яте, які пріоритети організації?

Водночас слід зрозуміти реальний стан економіки, з урахуванням ВВП, його зростання, тенденцій у промисловості, послугах, творчому секторі, сільському господарстві та туризмі, оскільки дані фактори вплинуть на визначення пріоритетів для розвитку або змін. Також необхідно визначити ступінь поширення телекомунікаційної та ІТ-інфраструктури і її використання, оскільки дані фактори матимуть вплив на методи й можливості здійснення стратегії. Обсяг і характер НДДКР, а також використання ліцензування технологій у промисловості є суттєвими чинниками при прийнятті рішень. Активність діяльності у рамках творчого сектора, що випускає книги, музику, програми для ЕОМ і фільми, у сфері маркетингу та реклами вказує на масштаби використання авторських прав.

Стратегія у сфері інтелектуальної власності повинна бути включена в загальну стратегію розвитку та співвіднесена з існуючою політикою у сфері економічного, наукового й культурного розвитку. Це передбачає забезпечення інформованості партнерів про стратегію і, коли це можливо, залучення до виконання її завдань. Дана робота надає великого імпульсу стратегії і допомагає уникнути необхідної роботи з оцінки та планування можливостей, управління та ролі національного відомства з ІВ у наданні прав, розробці політики з ІВ і того, наскільки широко їм надається допомога та консультації для бізнесу.

Надзвичайно актуальним є питання передачі технологій. Якщо існує національна політика в області передачі технологій, стратегія ІВ має враховувати і її. Якщо такої немає, слід її створити. Така політика повинна забезпечити наявність професіоналів та органів, компетентних у питаннях передачі технологій, оскільки тут виникають складнощі, враховуючи надзвичайно різні очікування з боку науково-дослідних установ та підприємців. Бажаним результатом, у широкому сенсі, є створення середовища, в якому інтелектуальна власність дає можливість новаторам і авторам отримувати економічну вигоду від їх роботи і зміцнювати економічні досягнення країни на благо бізнесу, вчених, авторів і суспільства в цілому, а також підвищувати економічну конкурентоспроможність.

Стратегії і супутній план дій можуть стати і своєрідним «маніфестом» стратегії та використовуватися для роз'яснення широкій публіці. Досягнення багатьох цілей є важливим завданням, і позначення пріоритетів та поступальне впровадження, найімовірніше, підвищить успіх і допоможе отримати результати в коротко- та середньостроковій перспективах. Для того, щоб стратегія ІВ мала сенс і сприяла підвищенню добробуту країни, необхідна участь широкого кола заінтересованих осіб. Враховуючи це, стратегія може розроблятися тільки в структурованому і цілеспрямованому вигляді, вона має забезпечити інтенсивне горизонтальне співробітництво сторін. Так, урядові структури не можуть самі по собі створити і реалізувати стратегію, що відповідає потребам суспільства, бізнесу і комерційного сектора, а також вчених, технологів та працівників творчих галузей. Робоча група, можливо, повинна складатися з урядовців для збереження темпів просування ініціативи, але є вагомі аргументи на користь створення Ради програми для нагляду за роботою вищезгаданої робочої групи та прийняття рішень щодо пріоритетів і розподілу ресурсів.

Що стосується питань створення нових технологій та інновацій на основі винаходів, то ситуація в цій сфері наступна. Підвищення рівня соціально-економічного розвитку країн значною мірою залежить від ефективного використання різноманітних об`єктів інтелектуальної власності. Ці об`єкти виникають завдяки інтелекту людини, її знань та досвіду і зазвичай цінуються надзвичайно високо та коштують дорого. Україна має «піонерські» винаходи і новітні розробки у сфері електрозварювання, матеріалознавства, лазерної, кріогенної, аерокосмічної техніки, суднобудування, засобів зв`язку і телекомунікацій, програмних продуктів. З'явилося багато нових сфер інтелектуальної діяльності, результати якої потребують правової охорони й регулювання. Так, постала потреба в охороні біологічних досягнень, включаючи селекційні, так само як і інтелектуальних результатів, що пов'язані з появою нових технічних засобів. З винайденням електронно-обчислювальних машин створювалися нові групи технічних досягнень, які отримали матеріальне втілення, виникла й потреба програмного забезпечення, баз даних. Поява звуко- і відеозаписуючої апаратури поставила питання охорони прав на записи артистів-виконавців, прав організацій, що здійснюють такі записи, а розповсюдження радіо й телебачення поставило питання про права студій на передачі, що ними транслюються. Перелік таких нових сфер стрімко поширюється. Зокрема, актуальним є надання охорони досягненням генетики, новим різновидам комп'ютерних програм, наприклад, Інтернет-сайтів, наукових відкриттів тощо. Зростає значення такого об'єкта права інтелектуальної власності, як нерозкрита інформація, включаючи секрети виробництва. Це не тільки знання та досвід виробничо-технічного характеру, а й різноманітна нетехнічна інформація – дані про організацію і економіку виробництва, маркетинг, комерційні знання, джерела фінансування, бізнес-плани та інша інформація.

Сьогодні на розвиток інтелектуальної власності в Україні можна впливати через державну підтримку винахідництва, належний рівень його фінансування, популяризацію даного напряму, активізацію міжнародного співробітництва в усіх сферах інтелектуальної діяльності. Важливий вплив забезпечить також і створення та запровадження належної освітньої програми, вдосконалення нормативної бази, децентралізація повноважень центрального органу управління у сфері інтелектуальної власності, трансфер технологій.

Але окрім цього можна запропонувати декілька інноваційних методів, які поширені серед країн світу. До них належать і бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатори – це організації, які надають на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності. Найважливішими функціями бізнесів-інкубаторів є: надання приміщення для офісів або майстерень на умовах оренди, за цінами, нижчими від ринкових і з гнучкими умовами одержання додаткового місця за вимогою. Це й

адміністративні та технічні послуги, консалтинг/бізнес-планування для початківців і потенційних підприємців. Також можливий широкий набір інших консалтингових послуг, трансфер технологій, пропозиції з проведення семінарів і тренінгів. Інноваційні бізнес-інкубатори могли б стати посередниками між ланкою малого та середнього бізнесу, заснованого на винаходах та корисних моделях, і майбутніми інвесторами й державою. У результаті це прискорило б розвиток невеликих підприємств, створення нових робочих місць, збільшило б надходження до державного бюджету тощо.

Іншою, не менш ефективною формою стимулювання винахідництва, могли б стати так звані професорські привілеї, згідно з якими права на патентування винаходів, зроблених викладачами або науковими співробітником при виконанні досліджень за рахунок бюджету, належали цим викладачам або науковцям. Важливим стимулом для активізації винахідницької діяльності може стати консалтинговий або консультативний інжиніринг. Незважаючи на те, що це – досить нове явище для вітчизняного підприємця у світовій практиці, цей вид інжинірингу широко використовується, враховуючи розвиток нових технологій та інноваційних рішень. Інжиніринг – це відокремлений у самостійну сферу діяльності комплекс послуг комерційного характеру з підготовки і забезпечення процесу виробництва продукції, з обслуговування будівництва та експлуатації промислових об'єктів. Інжиніринг можна визначити як комплекс послуг, що надаються на комерційній основі техніко-економічного обґрунтування створення нових підприємств, проєктування й експлуатації виробничих і невиробничих об'єктів, випуску нових видів продукції, вдосконалення управління підприємствами тощо.

Надання на основі договору на інжиніринг повного комплексу послуг і поставок включає чотири окремих види інженерно-технічних послуг, кожний із яких може бути предметом самостійного договору. Так, консалтинговий інжиніринг пов'язаний, головним чином, з інтелектуальними послугами з метою проєктування об'єктів, розробки планів будівництва і контролю за проведенням робіт. А технологічний інжиніринг дає змогу надати замовнику технології, необхідні для будівництва промислового об'єкта та його експлуатації.

Консультативний або консалтинговий інжиніринг включає проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, пов'язаних із загальним проєктуванням; планування та підготовку креслень і кошторисів витрат; підготовку попередніх ескізів, проєктної документації, детальних креслень і специфікацій; планування та складання програми фінансування; підготовку технічних умов для участі в торгах і видачу рекомендацій, оцінку пропозицій про будівництво об'єктів; контроль за будівництвом, виготовленням обладнання, монтажем, налагодженням і пуском обладнання, його експлуатацію; видачу сертифікатів про якість проведених робіт тощо.

На кожній стадії інжинірингу завжди присутній інтелектуальний інжиніринг, адже без креслень і планів неможливо розробити і впровадити сучасні технології та інновації. Консультативний інжиніринг можна розглядати окремо від усього комплексу інжинірингових послуг, коли організація доручає різні етапи впровадження технології різним компаніям-постачальникам.

Інноваційним перспективам нашої країни в сфері інтелектуальної власності має сприяти і прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»[16].

Враховуючи все викладене вище та підсумовуючи основні тези щодо удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в Україні, варто звернути увагу й на таке. По-перше, підвищення культури суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності сприятиме оптимізації необхідних умов для творчої інтелектуальної діяльності інженерів, винахідників, науковців, для розвитку цивілізованого ринку результатів їх діяльності, комерціалізації широкого кола різних об'єктів інтелектуальної власності, ведення ефективного та чесного бізнесу тощо. По-друге, слід кодифікувати чинну нормативно-правову базу, яка здійснює вплив на регулювання відносин у праві інтелектуальної власності. По-третє, необхідно подолати суперечності, наявні сьогодні в процесі підготовки юристів-фахівців, шукати на системних засадах створення і впровадження в практику вищої школи інтеграцію юридичної освіти й науки, культурологічну модель підготовки студентів вищої школи права до майбутньої професійної діяльності. Ця модель має бути спрямована на підготовку фахівців у галузі права, спроможних розрізнити право як силу, покликану захистити права і свободи громадян, що відповідає вимогам загальнолюдської моралі, рівності й справедливості в суспільстві: і право як суспільний феномен, що разом з іншими суспільними чинниками формує ідеали та межі цієї свободи. По-четверте, слід розробляти і реалізовувати структуровану програму для реалізації стратегії управління інтелектуальною власністю в країні. Беручи до уваги, що існують різні техніки управління проєктами, і всі вони включають значно поширені особливості, відповідні державні органи й інституції у сфері інтелектуальної власності повинні вибирати і реалізовувати ту методологію, яка найбільш підходить до реальної ситуації та є максимально ефективною.

---

[1] Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. URL: http://sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014

[2] Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки. URL: http://sips.gov.ua/i_upload/file/konts9-14.doc

[3] Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1994. № 7. Ст. 32. URL: http://zako№5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12

[4] Про охорону прав на промислові зразки: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1994. № 7. Ст. 34. URL: http://zako№4.rada.gov.ua/laws/show/3688-12

[5] Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1994. № 7. Ст. 36. URL: http://zako№0.rada.gov.ua/laws/show/3689-12

[6] Про охорону прав на сорти рослин: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1993. № 21. Ст. 218. URL: http://zako№0.rada.gov.ua/laws/show/3116-12

[7] Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1999. № 32. Ст. 267. URL: http://zako№3.rada.gov.ua/laws/show/752-14

[8] Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1998. № 8. Ст. 28. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80

[9] Про авторське право і суміжні права: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).*1994. № 13. Ст. 64. URL: http://zako№2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12

[10] Про захист економічної конкуренції: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2001. № 12. Ст. 64. URL: /http://zako№2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14

[11] Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2000. № 24. Ст. 183. URL: http://zako№5.rada.gov.ua/laws/show/1587-14

[12] Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2002. № 17. Ст. 121. URL: http://zako№5.rada.gov.ua/laws/show/2953-14

[13] Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2006. № 45. Ст. 434. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16

[14] Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. URL: http://sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014

[15] URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html

[16] Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2016. № 3. Ст. 25. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19

Резюме

Бошицький Ю.Л. **Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні.**

У статті, враховуючи необхідність удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в Україні, проведено аналіз законодавства та практики його застосування щодо необхідності підвищення культури суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності. Це сприятиме оптимізації умов для творчої інтелектуальної діяльності інженерів, винахідників, науковців, для розвитку цивілізованого ринку результатів їх діяльності, комерціалізації широкого кола різних об'єктів інтелектуальної власності, ведення ефективного та чесного бізнесу тощо. Аналізується питання необхідності кодифікації чинної нормативно-правової бази, яка впливає на регулювання відносин у праві інтелектуальної власності.

Ключові слова: правова охорона інтелектуальної власності, правова культура, комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності, підготовка юристів-фахівців у сфері інтелектуальної власності, стратегія управління інтелектуальною власністю, управління проєктами.

Резюме

Бошицкий Ю.Л. **Некоторые организационно-правовые аспекты совершенствования правовой охраны интеллектуальной собственности в современной Украине.**

В статье, учитывая необходимость совершенствования правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине, проведен анализ законодательства и практики его применения о необходимости повышения культуры общественных отношений в сфере интеллектуальной собственности. Это будет способствовать оптимизации условий для творческой интеллектуальной деятельности инженеров, изобретателей, ученых, для развития цивилизованного рынка результатов их деятельности, коммерциализации широкого круга различных объектов интеллектуальной собственности, ведения эффективного и честного бизнеса и тому подобное. Анализируется вопрос о необходимости кодификации действующей нормативно-правовой базы, которая влияет на регулирование отношений в праве интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: правовая охрана интеллектуальной собственности, правовая культура, коммерциализация объектов интеллектуальной собственности, подготовка юристов в сфере интеллектуальной собственности, стратегия управления интеллектуальной собственностью, управления проектами.

Summary

Yuriy Boshytsky. **Some organizational and legal aspects of improving the legal protection of intellectual property in modern Ukraine.**

The article analyzes the legislation and practice of its application concerning the need to improve the culture of social relations in the field of intellectual property, taking into account the need to improve the legal protection of intellectual property in Ukraine. This will foster optimizing the conditions for creative intellectual activities of engineers, inventors, scientists, for the development of a civilized market for the results of their activities, for the commercialization of a wide range of objects of intellectual property, for effective and honest business operations and so forth. The issue of the need to codify the current regulatory framework, which affects the regulation of relations in intellectual property law, is analyzed.

The article focuses on the high level of piracy and large-scale infringements of intellectual property rights in Ukraine. The lack of citizens' readiness to respect intellectual property law, the contempt for the protection of the results of intellectual work, and the weakness of the mechanisms of protection and defense of the results of intellectual creativity are emphasized. The reason for violations in the field of intellectual property is defined as the low level of general culture of the citizens of Ukraine and the low level of education in the field of intellectual property. The need to overcome the contradictions existing today in the process of training future lawyers is

substantiated, as well as the search for a systematic basis for creating and implementing the model of training students for future professional activities is proposed. It is proved that such model should be aimed at training legal professionals who can perceive law as a force designed to protect the rights and freedoms of citizens, which meets the requirements of universal morality, equality and justice in society. Emphasis is placed on the fact that law as a social phenomenon together with other social factors forms the ideals and limits of the freedom.

The article proposes to develop and implement a structured program for the implementation of intellectual property management strategy in Ukraine. Given that there are different techniques for managing such projects, and they all include common features, the relevant government agencies and institutions in the field of intellectual property should choose and implement the methodology that best suits the real situation and is the most effective.

Key words: legal protection of intellectual property, legal culture, commercialization of objects of intellectual property, training lawyers in the field of intellectual property, intellectual property management strategy, project management.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.44

УДК 347.77+34.05

Р.В. БУДКА

Руслан Володимирович Будка, *аспірант Київського університету права НАН України*[*]

ORCID: 0000-0002-4748-5565

ПРАВОВА ОХОРОНА АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Порівняльно-правовому аналізові правової охорони авторського права і суміжних прав у правопорядках України та Чеської Республіки присвячено мало досліджень. А чеський досвід охорони авторського права заслуговує на увагу, оскільки Чеська Республіка більш тісно інтегрувалася у міжнародні механізми захисту інтелектуальної власності, а також приєдналася до механізмів його захисту як держава-член Європейського Союзу. Тому такий досвід є важливим і цінним для України, яка у Преамбулі та в низці положень Конституції України визначила в якості пріоритету інтеграцію до ЄС у якості повноправного члена цієї наднаціональної інституції. У контексті нашої проблематики інтеграція України до ЄС не є самоціллю, а її слід розглядати як інструмент забезпечення високих стандартів правової охорони авторського права і суміжних прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різного роду аспектам еволюції та систематики правової охорони авторського права і суміжних прав приділяють увагу такі чеські науковці, як П. Гунгр, К. Кнап, Й. Кржіт, Л. Кубу, С. Латтова, П. Осіна, Р. Павлас, М. Саломоун, І. Телеца, П. Тума, М. Черні, М. Шебелова. Окремим порівняльно правовим-аспектам правової охорони авторського права та суміжних прав приділено увагу у працях Г. Андрощук, Ю. Бошицького, О. Орлюк, В. Скордамельї, С. Сударокова. У цій статті буде проаналізовано особливості правової охорони авторського права в Чеській Республіки та її поступової трансформації у рамках Європейського Союзу на тлі правової охорони об'єктів авторського права і суміжних прав в Україні.

Метою статті є визначення місця авторського права і суміжних прав у правовій системі Чеської Республіки, його співвідношення із наявною правовою доктриною та правом Європейського Союзу. Як буде нижче розкрито, на розвиток авторського права і суміжних прав Чеської Республіки впливають публічно-правові елементи, оскільки це кардинальним чином впливає на обсяг правової охорони права інтелектуальної власності загалом.

Основна частина. Початок захисту авторських прав на чеських землях датується 1811 р., коли до австрійського ABGB (Загального цивільного кодексу) були внесені зміни, які також набули чинності на території Чехії. У 1846 р. вперше було закріплено захист певних видів творів від їх відтворення та загального користування. У даний час правове регулювання авторського права міститься в Законі № 121/2000 Sb. про авторське право та права, пов'язані з авторським правом (Закон про авторське право).

У чеський юридичній науці прийнято вважати, що авторське право належить до суміжної сфери цивільного та приватного права відповідно. Право інтелектуальної власності прийнято поділяти на два рівні, а саме: рівень авторського права та рівень права промислової власності. За своєю природою право промислової власності частково втручається в публічне право[1], оскільки його охороною опікуються деякі державні установи Бюро промислової власності, яке знаходиться у Празі. Таким чином, у чеському праві визнається, що публічно-правовий елемент права промислової власності істотно зачіпає в компоненті забезпечення адміністративних послуг у цій сфері, пов'язаною із правовою охороною ПІВ. У комплексі це дає більш комплексну картину бачення природи правовідносин, зокрема і в сфері авторського права та суміжних прав.

© Р.В. Будка, 2020

[*] ***Ruslan Boudka,*** *Postgraduate student of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*